

Место и улога геопростора Србије и Црне Горе у оквиру процеса приступања систему колективне безбедности

УДК: 355.47 (497.1) : 327

Пуковник др Драгољуб Секуловић
Потпуковник Вангел Милковски

Систем колективне безбедности представља систем примене заједничких превентивних и принудних мера на заштиту и успостављање мира и других прихваћених вредности међународне заједнице од опасности војне и невојне природе. Укључивањем у креирање решења и одлучивање о одбрани стварају се услови за уређивање одбране и оружаних снага одређене државе на темељу ширег спектра интереса. На тај начин она постаје саставни део политичке свести најширих политичких следбеника. Може се претпоставити да такви услови доприносе креирању рационалних решења, примерених потребама и могућностима државе, уз уважавање сигурносних интереса других међународних следбеника, што су неке од темељних претпоставки за мир, стабилност и сигурност.

Утицај географског фактора представља суштину војногеографске процене простора неке земље. Они су основа за извођење закључака о доношењу оптималних одлука о: одбрани властитог географског простора – ратишта, могућности утицаја на друге географске просторе у духу остваривања и спровођења доктрине „колективне безбедности”, остваривања „националних” интереса на геопросторима значајнијих региона и стварању услова за најцелисходнију и најекономичнију употребу оружаних снага на другим просторима.

Са националног становишта геопростор Србије и Црне Горе може да се посматра као национални и дефинише се границама, величином и обликом са свим карактеристикама и појавама које у њему делују. Будући да је крах биполаризма коинцидирало са националним и етничким сукобима на Балкану, као и са појавом тероризма у свету, па и економским и социјалним проблемима у Источној Европи и на Балкану и могућим потресима који би могли захватити шири европски простор – потребно је дефинисати стратегијске, оперативне и тактичке елементе на геопростору наше државе.

Кључне речи: геопростор, систем колективне безбедности, војно-географски фактор, спољнополитичка оријентација, војногеографска процена, ратиште Европе.

На различито гледиште о утицају географског фактора, а самим тим и војногеографску процену, утиче и начин организовања одбране земље. Једна је њена спољнополитичка оријентација у којој се траже адекватни облици сигурности (нпр. приступ одређеним војним и политичким савезима). Савремено савезништво има одређене карактеристике и специфичности када је у питању организација оружаних снага, командовање и извођење заједничких ратних операција. Утицај савезништва, и система безбедности који поприма колективну димензију, захтева од држава чланица војногеографску процену јединственог геопростора и његових елемената. Подређеност заједничком деловању не умањује значај националног, али га претпоставља колективном и на тај начин директно утиче на организацију, припремање и задатке националних оружаних снага.

Системи колективне безбедности и безбедносне интеграције у Европи

Систем колективне безбедности представља систем примене мера заједничких превентивних и принудних мера на заштити успостављању и одржавању мира, као прихваћених вредности међународне заједнице. Најпознатији систем колективне безбедности у свету је Организација северноатлантског пакта (North Atlantic Treaty and Organization), скраћено НАТО, установљена у Вашингтону 4. априла 1949. године, у складу са одредбама члана 51. Повеље Уједињених нација (УН). На основу текста из Уговора о оснивању НАТО-а може се закључити да је то међународна регионална организација, чији су циљеви, задаци и механизми деловања у складу са Повељом УН. Земље потписнице овог уговора полазиле су, при оснивању, од одредби садржаних у Повељи УН, које дају право свим државама на индивидуалну и колективну самоодбрану (члан 51). Такође, дају и право да у остваривању тог циља могу закључивати регионалне споразуме и оснивати регионалне организације (члан 53).

Кључне карактеристике интегрисане одбрамбене структуре војно-политичког савеза чине: колективно планирање снага, заједничко оперативно планирање, мултинационални састави, базирање састава ван националне територије (а у условима када је то могуће – размена базирања снага на бази реципроцитета), споразуми о управљању кризама, усвајање заједничких стандарда за опрему, обуку и логистичку подршку, сарадња у области изградње инфраструктуре, производњи наоружања и обезбеђењу средстава за логистичку подршку. Механизми функционисања савеза су различити, али им је заједничко јединствено командовање и одлучивање о битним интересима савеза.

У складу са новим политичким приликама и технолошким развојем, НАТО је мењао своју стратегију. Период последње деценије

прошлог века био је веома драматичан, а обележиле су га велике промене у међународним односима. Савремене међународне односе карактерише мали број интеграционих и велики број дезинтеграционих процеса. У тим процесима у последњих петнаест година настале су 22 нове државе на тлу Европе, а уједињена је само Немачка. У таквим условима НАТО је прилагођавао свој стратегијски концепт и доктрину употребе. Покренуто је више иницијатива на тлу Европе са циљем да се догради система европске безбедности у новим измењеним условима. Најзначајнији је процес под називом „Партнерство за мир“, као прелазно решење до пријема у чланство НАТО-а.

Утицај ширења НАТО-а на европско ратиште

Нестанком политичке, економске и војне подељености европског ратишта и распадом Варшавског уговора дошло је до битних промена на европском ратишту. Постојање блоковске подељености условљавало је и поделу европског ратишта на два посебна: **посебно европско ратиште НАТО** и **посебно европско ратиште ВУ**. У тадашњем односу снага посебно европско ратиште НАТО је по географском положају, облику и величини имало неповољне војногеографске карактеристике у односу на посебно ратиште ВУ. Распадом ВУ и ширењем НАТО на исток приступом земаља бившег ВУ једином преосталом војно-политичком савезу, приступањем већег броја земаља „Партнерству за мир“ и стављањем тог географског простора у функцију НАТО-а, европско ратиште у целини добило је нове војногеографске карактеристике. Увођење источних суседа у политичке и војне механизме алијансе, по гледиштима званичника, не представља просто ширење на исток, већ поновно обликовање Европе, тј. укидање представе о централној Европи као „сивој зони“ сукобљавања интереса великих сила.

Због тога се европско ратиште, имајући у виду целокупно становништво, материјалне и друге вредности, условно може издвојити у три потенцијално посебна европска ратишта: западноевропско, источноевропско и, посебно, европско ратиште Блиског и Средњег истока. Западноевропско ратиште обухвата географске просторе земаља чланица НАТО-а у Европи и Турску. Овом простору гравитирају, или су своју територију ставили у функцију НАТО-а, бивше чланице ВУ и земље настале из СФРЈ.

Основна карактеристика европског ратишта, и у оквиру њега могућих посебних ратишта, јесте да се у разматраном простору могу издвојити различите стратегијске и оперативне целине – војишта. Једно од таквих војишта је и *Лужноевропско војиште*, које се простира од гребена Алпа и Карпата до Средоземног мора. Простор Мале Азије припада овом војишту од Босфора и Дарданела до реке Кизил

Ирмак. Мада се налази на јужној периферији Европе, геометријски гледано, ово војиште је централно војиште европског ратишта, с елементима централног војногеографског положаја, чији значај донекле мењају утицаји војногеографских чинилаца, као што се рељеф, воде и друштвено-политичка хетерогеност. Заједно са *Средоземним војиштем* чини јужно крило оба посебна ратишта и западноевропског и источноевропског, па му водеће силе придају велики значај.

Географски простор Балкана у свим проценама, па и у војногеографским, један је од најзначајнијих на Европском ратишту. Његова нестабилност чини га једним од најакутнијих жаришта у овом делу света. Глобално преламање интереса великих сила и нерешена историјска и друштвено-политичка питања земаља оптерећиваће регион и у блиској будућности. Један од начина превазилажења тих проблема понудиле су велике силе, првенствено Запад, а ради се о приступању системима колективне безбедности у Европи, какав је НАТО.

Земље које теже чланству НАТО-а раније су геостратешке процене усклађивале са захтевима и интересима ВУ (осим садашње државе Србија и Црна Гора). У том односу планови одбране су били заједнички, тако да су одређивани и доктринарни ставови о одбрани ратишта, а тим државама је остајао веома мали простор за истицање специфичности у вођењу борбених дејстава условљених утицајима географског фактора на „националном“ ратишту. Стављањем својих географских простора у функцију НАТО-а и изградњом система безбедности, ослониле су се на помоћ великих сила, чиме су њихова ратишта обухваћена комплексним проценама САД и НАТО.

Из анализе досадашњих искустава земаља које су приступиле системима колективне безбедности уочљиво је да је, поред процене ратишта са националног нивоа, тежиште процена на усклађивању са војно-политичким савезом.

У изградњи система безбедности земље које приступају савезу ослањају се на помоћ великих сила и НАТО и прихватају доктрину колективне безбедности у Европи, чиме су њихова ратишта обухваћена комплексним проценама САД и НАТО-а. У војногеографским проценама ратишта тих земаља тежиште је на процени географског положаја и места у Европи, и европском ратишту као целини.

Може се закључити да се садашње војногеографске процене геопростора земаља које приступају НАТО-у и оних које су чланице, особене по томе што се доносе са националног становишта и са аспекта потреба система колективне безбедности.

Може се очекивати да ће кроз међународну сигурносну и одбрамбену сарадњу све више долазити до изражаја међународни аспекти отворености одбране, јер ће на одбрамбена решења у појединим државама све више утицати колективни уговори држава, захтеви међународних организација, међународни трендови у уређивању појединих питања, као и квалитетно осмишљена решења других држава:

**ВОЈНОГЕОГРАФСКА ПРОЦЕНА У
ЗЕМЉАМА
КОЈЕ ПРИСТУПАЈУ НАТО ИЛИ ПРОГРАМУ
ПАРТНЕРСТВО ЗА МИР**

**СА НАЦИОНАЛНОГ
СТАНОВИШТА**

- Процена потенцијалних изазова, претњи и ризика који могу угрозити безбедност земље,
- Процена елемената властитог геопостора као ратиште, са аспекта вођења рата.

**СА СТАНОВИШТА
СИСТЕМА КОЛЕКТИВА**

- Процена положаја у односу на могуће регионалне и више концентрацијске просторије
- Процена у односу на стратегијске рејоне и објекте у овом делу европског ратишта,
- Процене у односу на европске комуникацијске раскрснице и правце дејства,
- Процене геопростора на којима снаге за реаговање могу бити употребљене
- Процена могућности испољавања утицаја из властитог геопростора у односу на делове геопростора који нису у систему колективне безбедности или ка другим ратиштима, посебно где су могући сукоби и претње сигурности НАТО.

- Процена снага потенцијалних противника,
- процена властитих потенцијала који се стављају под заједничку команду и потенцијала за дејство под националном командом

1. На темељу целовитог увида у одбрамбене концепте, способности, планове и програме појединих држава лакше се могу креирати и спроводити мултилатералне међународне и регионалне активности на подручјима изградње мера међусобног поверења и сигурности, ограничавања војног потенцијала, разоружања, те надзора производње и ширења оружја за масовно уништење и трговина оружјем.

2. Познавање одбране одређене државе олакшава стратегијске оцене и процене другим државама (посебно у региону), те омогућује адекватно креирање њихове сопствене сигурности и одбране, укључујући усклађивање концепта и различитих војних способности.

3. Познавања стања и проблема на подручју одбране једне државе (укључујући оцену националне сигурности и процену претњи) придонеси разумевању других држава за њена решења, нарочито ако су она легитимна и рационална. То утиче на развијање међусобног поверења као темељног услова мира, стабилности и сигурности.

4. На темељу информација с подручја одбране одређене државе, а нарочито њиховом упоређењу с другим врстама информација, стратегијски планери у заинтересованим државама могу уочити знаке „раног упозорења“ о појавама које могу довести до кризе, агресивних поступака и сл. То омогућује благовремено предузимање одговарајућих противмера у заинтересованим државама, као и захтевање одређених појашњења и корективних активности кроз међународне организације. Зато и сама спознаја о таквим импликацијама доводи до својеврсне „аутокорекције“ у облику усвајања решења и поступака за које се процењује да ће бити међународно прихватљиви.

5. У условима транспарентности¹ националних одбрана државе могу међусобно утицати квалитетом концепта, односно стратегијски планери могу „учити“ једни од других. Наиме, свако званично међународно приказивање сопствене одбране логично имплицира претходну компаративну анализу решења у другим државама, преузимањем појединих квалитетних решења, ради допуне и побољшања властитих. То подразумева и прихваћање решења која представљају елементе концепта „кооперативне сигурности“ (насупротив компетитивној), „дефанзивне одбране“, „непровокативне одбране“, „разумне одбрамбене довољности“ и др., која доприносе миру, стабилности и сигурности, а која остале државе, у духу „добрих намера“, подржавају и очекују.

6. Код сваке државе са одговарајућом, уређеном одбраном транспарентност доприноси јачању респекта према њеним одбрамбеним и војним потенцијалима, како код потенцијалних противника, тако и постојећих или потенцијалних савезника. На тај начин доприноси се реализацији функције одвраћања, као и јачању претпоставки за изградњу партнерских и савезничких односа.

Место и улога геопростора Србије и Црне Горе у систему колективне безбедности

Долазак снага НАТО-а на просторе бивше СФРЈ, прикључење суседних земаља савезу или Партнерству за мир, промене у спољно-политичкој оријентацији СЦГ дају нову димензију војногеографској процени ратишта СЦГ. Пројектованим прикључењем земље Партнерству за мир, а у наредном периоду и НАТО-у, доћи ће до одређених промена утицаја географског фактора који ће условити промене у процени места и значаја ратишта СЦГ² као националног ратишта и као дела територије војно-политичког савеза.

Ова тврдња произилази из чињенице да прихватањем стандарда НАТО-а, све чланице или оне које теже да то постану једног дана, на-

¹ Под транспарентношћу се подразумева омогућавање увида домаћој и међународној јавности у решења, одлуке и поступке државних институција на подручју одбране.

² У анализи америчког дневника „Defence and foreign affairs“, каже се да „... чвор југоисточне Европе остаје Београд“.

ционални геопростор сматрају неприкосновеним и делом целине савеза на коме се искључује вођење рата. Тачка 5. Вашингтонског споразума потврђује право на индивидуалну и колективну самоодбрану у складу са чланом 51. Повеље УН. Стратегијом НАТО-а за 21. век, поред операција из члана 5. оснивачког уговора (колективна одбрана) предвиђају се и операције које нису обухваћене овим чланом – Non Article 5 Operations, чиме се, у суштини, омогућава ангажовање НАТО-а у случајевима „посредног“ угрожавања безбедности региона од виталног интереса ван граница овог савеза и ангажовање у операцијама без сагласности Уједињених нација.

Са националног становишта геопростор СЦГ може се посматрати као национално ратиште и дефинисати границама, величином и обликом са свим карактеристикама и појавама које у њему делују. У том случају потребно је дефинисати могуће изазове, претње и ризике по националну безбедност и, на основу тога, дефинисати стратегијске, оперативне и тактичке елементе на геопростору државе.

Процена потенцијалних изазова, претњи и ризика који могу угрозити безбедност земље

Имајући у виду позицију Србије и Црне Горе, на спољном и унутрашњем плану, опасност од оружане агресије против ње је у догледно време, сматра се, знатно умањена, али ипак постоји реална могућност да одређени ризици и претње у региону доведу до угрожавања њене безбедности. То су:

- прерастање регионалних конфликта у оружану агресију;
- сепаратистичке тежње националних мањина, а сада најизразитије Албанаца на Косову и Метохији;
- национални и глобални тероризам;
- организовани криминал и корупција;
- ширење оружја за масовно уништавање;
- недовршен процес разграничења и могући покушаји насилног мењања граница у региону;
- неконтролисано трошење природних ресурса и угрожавање животне средине.

Прерастање регионалних конфликта у оружану агресију, и поред смањивања ратних сукоба, представља потенцијално реалну опасност угрожавања безбедности државне заједнице. То се темељи, пре свега, на чињеници да у региону има још много проблема који нису решени (нпр. недефинисане границе СЦГ са Хрватском, тежње Албанаца у Македонији и Грчкој за стварање „Велике Албаније“ и слично).

Сепаратистичке тежње Албанаца на Косову и Метохију и директна су претња територијалном интегритету СЦГ и представљају један од главних фактора нестабилности у региону. Оно што сепара-

тизам на Косову и Метохији чини посебно озбиљним безбедносним ризиком, јесте подршка коју добијају од екстремистичких група, непотпуно спровођење Резолуције Савета безбедности УН 1244, као и висок степен криминалитета свих врста. То представља извориште константног ризика, поготово због тога што се непрестано омета повратак избеглих Срба и осталог становништва, као и Војске и полиције.

Осим тога Србија и Црна Гора није у прилици да контролише знатан део границе са Албанијом и Македонијом, што омогућава неконтролисану миграцију становништва, убацивање терористичких група и њихово ангажовање на простору изван територије Косова и Метохије, који тако, практично, представља генератор кризе у региону.

Опасност од терористичких дејстава постала је још израженија након 11. септембра 2001. године, када су вође исламског фундаментализма позвале своје борце на свети рат против Америке и свих оних који је подржавају. Србија и Црна Гора, као жртва тероризма (на КиМ и могућих последица исламског фундаментализа у Рашкој области), јесте на страни оних који се тероризму супротстављају, независно од тога ко ту борбу тренутно предводи. Са таквим опредељењем она мора да рачуна на повећану опасност од тероризма, нарочито оног који има своје упориште на Косову и Метохији, као и са осталих простора на којима је изражен национални екстремизам.

Корупција и организовани криминал на простору Србије и Црне Горе и у њеном окружењу у великом су замаху, захваљујући привредном колапсу и правном вакууму, насталом у време распада претходне Југославије у почетној фази транзиције. Оно што државну заједницу у овом погледу чини специфичном јесте њен географски положај на једном од главних путева шверца дроге, оружја и белог робља, од Истока на Запад са Косовом и Метохијом као кључним терминалом на том путу, као и развој сиве економије подстакнут економским санкцијама, оружаним сукобима у непосредном суседству, великим принудним миграцијама и нефункционисањем правне државе. Организовани криминал представља директну претњу безбедности државне заједнице и њених чланица.

Тешкоће у дефинисању правне државе, што се огледа у недовољном поштовању закона, недовољној координацији између република чланица, недовољној сарадњи државних органа задужених за одбрану и безбедност земље, као што су Војска, полиција, државне службе и др., погодују појавама разних облика угрожавања безбедности Србије и Црне Горе.

Економска заосталост и велика зависност од помоћи споља имају за последицу неповољне друштвене појаве које по свом кумулативном учинку јесу значајан фактор ризика. Велика стопа незапослености и сиромаштво знатног дела становништва, уз присуство великог броја избеглица и, истовремено, енормно богатство појединаца, сте-

чено ратним профитерством, криминалним радњама и привилегованим положајем, потенцијална су жаришта озбиљних социјалних тензија које могу да произведу хаотично стање високог ризика.

Оружје за масовно уништавање, које може да доспе у руке ратних терористичких организација и милитантних група, према последицама, представља најтежи облик организованог криминала. Та појава вишеструко повећава опасност од тероризма и чини га једним од основних фактора ризика на глобалном и регионалном нивоу. Државна заједница прихвата и подржава све напоре међународне заједнице усмерене на спречавање ширења те врсте оружја и опредељена је да активно учествује у том процесу.

Национални и верски екстремизам, који, осим подстицаја споља, има своје корене у сукобима на етничкој и религиозној основи у ближој прошлости, али и у актуелној економској ситуацији, још увек је константан фактор ризика и озбиљна препрека мирном решавању криза. Сукоби на простору претходне Југославије показали су да, чак и у условима присуства међународних снага, екстремистичке снаге имају смелости да средства политичке борбе замене оружаном борбом и доведу земљу до могућности избијања грађанског рата који увек може да прерасте у рат регионалних размера. Могуће је да се, према сличном сценарију, у одређеном тренутку, иницира сличан сукоб на оним просторима државне заједнице где је изражен национални екстремизам.

Недовршен процес разграничења након распада претходне Југославије представља константни ризик по безбедност Србије и Црне Горе, јер је препрека успостављању пуне сарадње међу државама у региону и сталан је извор националних и верских тензија. Томе доприносе и разни страни фактори, који иступају са тезама о потреби прекрајања граница на Балкану по националним принципу. Осим тога, у неким суседним земљама, а и у нашој земљи, постоје политичке снаге које заговарају једнострану промену граница, што представља додатни ризик за безбедност наше земље и региона. Тај ризик је утолико већи уколико, при решавању тих питања, међународна заједница чешће примењује двоструке (стандарде нпр. неиспорука електричне енергије српским насељима на Косову и Метохији почетком 2005. године). Србија и Црна Гора залаже се да се недовршени процес разграничења одвија мирно и у складу са критеријумима и принципима међународног права.

Неконтролисано трошење природних ресурса и угрожавање животне средине већ је достигло алармантне размере. То се првенствено односи на прекомерну експлоатацију шума, загађивање водених токова и земљишта, неконтролисано располагање изворима питке воде,

коришћење најплоднијег земљишта за изградњу стамбених и привредних објеката и слично. Осим ненадокнадиве материјалне штете, овом праксом изазване су неповољне промене у микроклими и озбиљно је угрожено право људи на живот у здравој средини. Таквим појавама допринели су недостатак у правној регулативи и неспровођење постојећих прописа у тој области. Животну средину непосредно угрожава и постојање објеката са високим степеном ризика у непосредном окружењу (нуклеарне електране и слично), као и привредних објеката са технологијом која није у складу са међународним еколошким стандардима. Поред набројаних и у потребној мери објашњењих изазова, ризика и претњи могући су и:

- тешкоће у функционисању правне државе;
- унутрашња политичка нестабилност;
- неравномеран привредни и демографски развој појединих региона;
- нерешен статус и тежак положај избеглих, прогнаних, интерно расељених лица и решавање судбине несталих.

Процена елемената властитог ратишта

Дефинисање елемената националног ратишта и њихова процена је комплексан задатак и захтева потпуно познавање методе војногеографске процене, као и утицаје политичког и војног чиниоца. Ратиште, као највишу стратегијску категорију геопростора, можемо процењивати по елементима ниже категорије, али ће приступање Партнерству за мир, затим НАТО-у, захтевати и подразумевати примену територијалне организације националног ратишта по војиштима, оперативним и борбеним зонама и комуникацијским зонама. Овакав приступ је прихватљив са становишта вођења заједничких борбених дејства на нашем или геопростору земаља чланица.

Дефинисање оперативних, борбених и комуникацијских зона зависило би од конкретног случаја у евентуалном извођењу борбених дејстава на нашем простору. Узимајући у обзир тренутну ситуацију у СЦГ, намеће се потреба за издвајањем и дефинисањем делова простора на којима долази до угрожавања безбедности и који су потенцијални извори оружаних сукоба. Такви делови геопростора могли би бити дефинисани као могуће или потенцијалне борбене зоне. Тренутно најакутнији простор у нашој земљи је простор Прешевске повије због деловања албанских терориста, а као могући у последње време издаваја се простор Рашке области у се осећа јак утицај исламског радикалног елемента. Овакав приступ не значи одбацивање дефинисања стратегијских рејона и објеката, те ваздушнодесантних просторија и поморско десантне основице, већ би се њихова улога и значај разматрали кроз оперативне и борбене зоне, као резултат конкретног могућег борбеног дејства.

Геопростор СЦГ налази се на централном делу јужноевропског војишта. Ниједан стратегијски елемент јужноевропског војишта не може бити процењен без његове анализе. Чињеница је да су све суседне земље свој простор ставиле у функцију НАТО-а, чиме је битно елиминисана ранија велика слабост НАТО због физичке неповезаности његових јужних делова. Укључењем СЦГ у Партнерство за мир биле су повезиване и снаге на најзначајнијим концентарацијским просторијама јужноевропског војишта (Северноиталијанска, Панонска и Доњедунавска низија).

Простор Панонске низије са Трансилванијом укључује територију Мађарске, централне и северне делове СЦГ, источне делове Хрватске, источне делове Аустрије и румунски део Баната и Трансилванију. То је најзначајнији стратегијски рејон са становишта утицаја на геопростор СЦГ. Територија овог стратегијског рејона представља једну од најзначајнијих концентрацијских просторија, са које се дејства могу успешно усмерити у све делове европског ратишта.

Такође, један део објеката и рејона стратегијског значаја на јужноевропском војишту захвата простор СЦГ. Значајан је стратегијски објекат Београд–Будимпешта–Беч који обухвата северне делове СЦГ, у целини простор Мађарске и источне делове Аустрије. Чине га три мања, веома значајна објекта, шири рејони Београда, Будимпеште и рејон бечког басена.

На простору јужноевропског војишта, по значају и могућој улози у ратним дејствима, одређени региони заједно са ратним потенцијалима могу попримити улогу стратегијских објеката. То указује на чињеницу да су овај простор и његове целовите процене нужне за планирање могућих ратних операција и на осталом геопростору европског ратишта. Тако се у одређеним условима региони Београд-Сарајево и Скопље-Софија-Краљево-Приштина могу посматрати као стратегијски објекти.

Могући стратегијски правци дејства на јужноевропском војишту захватају највећи део или цео геопростор СЦГ. Један број односи се на дејства са простора Апенинског полуострва ка Украјини и источноевропској низији, са простора Егејског басена и Мале Азије ка Панонској низији и Украјини, са простора Украјине ка Средоземљу и из централне Европе ка Средоземљу и северној Африци. Таква дејства нису немогућа, али су за сада, узимајући у обзир тренутну констелацију снага у свету и Европи, мало вероватна. Узимајући у обзир ширење НАТО-а на исток и интересе које има на Блиском и Средњем истоку, вероватније је да би могући правци дејства били они који пре-

ко геопростора СЦГ изводе ка Блиском и Средњем истоку и Каспијском басену.

Наведена разматрања наводе на закључак да приступањем СЦГ Програму Партнерство за мир и НАТО-у постоји могућност да се наш геопростор нађе у функцији система колективне безбедности. Хипотетички гледано, у евентуалном сукобу, геопростор чланице ставља се у функцију одбране савеза. У зависности од потенцијалног противника постоји могућност да се наш геопростор нађе на правцу главног удара или тежишта одбране савеза, у зони комуникација или као део концентрацијске просторије.

Процена геопростора на којима снаге за реаговање могу бити употребљене

Потенцијални изазови за ангажовање НАТО-а су: сукоб око извора енергената – стратегијских сировина у региону Каспијског басена, развој догађаја у северној Африци и Блиском и Средњем истоку. Наведени светски региони вишеструко су занимљиви за НАТО. Њихов најзначајнији квалитативни чинилац су велика енергетска богатства. Као одговор на кризе НАТО планира извођење операција понекад у кратком року, далеко од сопствених база, укључујући и територију изван земаља савезница, жаришта сукоба у свету.

Тренутно, жаришта сукоба налазе се на Блиском и Средњем истоку. У те сукобе дубоко је инволвиран НАТО или његове чланице. У Авганистану и Ираку тренутно се налази више десетина континената из разних држава у саставу НАТО-а. Не улазећи у разлоге избијања сукоба, на основу чињенице да се на тим просторима ангажују снаге из НАТО и земаља чланица Партнерства за мир, може се закључити да би приступањем наше земље Партнерству за мир или НАТО-у део националних снага био ангажован у сличним операцијама. Учешће наших снага (највероватније из састава за реаговање) могло би имати за последицу и одређене негативности које би директно утицале на степен безбедности наше земље. Опасност од радикалног екстремизма (не само исламског, који је тренутно доминантан у свету) постала би реална.

Процена властитих потенцијала који се стављају под заједничку команду и потенцијала за дејство под националном командом

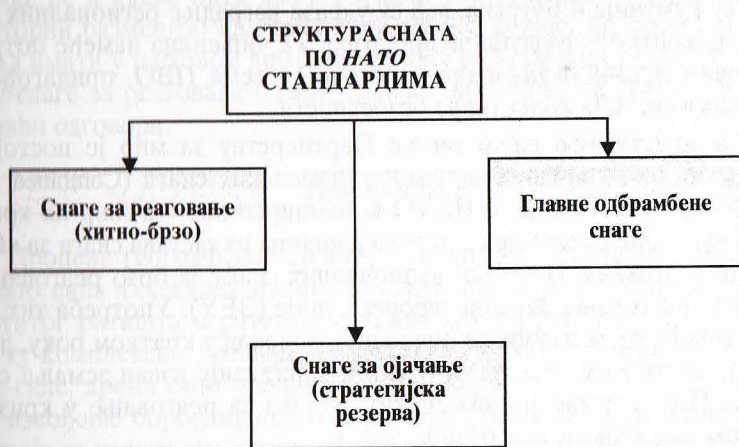

Приступањем земље колективном систему безбедности, тј. НАТО-у, земље чланице су обавезне да своје оружане снаге прилагоде важећим стандардима. Један од најбитнијих је начин организације оружаних снага. У складу са стратегијским концептом и променама у

области безбедности, снаге НАТО-а се деле на три категорије (слика 1): **снаге за реаговање** (хитно и брзо), **главне одбрамбене снаге** и **снаге ојачања** (стратегичка резерва). Величина и опремљеност тих снага зависиће од економског фактора, али ће им улога бити јасно дефинисана.

Табела 2

Структура снага по НАТО стандардима

Снаге за реаговање чиниле би разноврсне, врло мобилне копнене, ваздухопловне и поморске снаге, које се одржавају у високом степу борбене готовости и способности да, у кратком року, реагују на појаву кризне ситуације. Састојале би се од две компоненте: снага за хитно реаговање и снага за брзо реаговање.

Главне одбрамбене снаге чиниле би главну компоненту нове структуре оружаних снага. Основни задаци ових снага били би одвраћање од агресије и заштита од притисака било које врсте.

Снаге за ојачање (стратегичка резерва) састојале би се од одговарајућих видовских снага различитих борбених могућности и степена борбене готовости, које би се употребиле за ојачање постојећих снага.

Ратиште Србије и Црне Горе, према досадашњим проценама, подељено је на три војишта: северно, југоисточно и југозападно. Таква подела могућа је и при приступању земље Партнерству за мир, с тим што би територијалну одговорност над војиштем имала највиша оперативна јединица или састави. Тежиште војногеографске процене геопростора државе, у новом измењеном окружењу, треба да буде на димензионисању ових снага и њиховом просторном распореду.

Уласком наше земље у Програм Партнерства, за мир и друге иницијативе НАТО-а на овом простору намеће потребу стављања под јединствен „кишобран ПВО“ НАТО. У складу са променама у стратешком окружењу, Комитет за противваздушну одбрану НАТО-

а разрадио је план употребе снага за контролу ваздушног простора у мировним операцијама и у процесу управљања кризама. Од 1994. године Комитет за ПВО НАТО-а (NADC) покретао је више иницијатива за сарадњу са земљама чланицама Програма Партнерство за мир ради јачања поверења и остваривања заједничких интереса у области противваздушне одбране. Земље које су чланице Партнерства, као што су Румунија и Бугрска, већ су у фази изградње регионалних центара за контролу ваздушног простора. Та чињеница намеће потребу за новим промишљањем организације система ПВО, прилагођеног условима система колективне безбедности.

За приступање наше земље Партнерству за мир је постојање концепта комбинованих здружених наменских снага (Combined Joint Task Force – CJTF) које је НАТО конципирао као одговор на кризне ситуације. Оне се састоје од делова јединица из састава снага за хитно и брзо реаговање НАТО-а, националних снага за брзо реаговање и снага за реаговање Западноевропске уније (ЗЕУ). Употреба тих снага предвиђа се за извођење операција, понекад у кратком року, далеко од сопствених база, укључујући и територију изван земаља савезница. При формирању наменских састава за реаговање у кризним ситуацијама узимају се у обзир:

- транспортне могућности и правци довођења;
- време готовости за употребу;
- концентрацијске просторије;
- капацитети праваца и рејона ангажовања;
- могућност логистичке подршке

На основу америчке иницијативе о регионалном војном повезивању земаља југоисточне, централне и северне Европе, 26. септембра 1998. године потписан је споразум о мултинационалним мировним снагама југоисточне Европе (Multinational Peace Force Europe). Формирана је јединица јачине бригаде, под називом Мултинационална бригада југоисточне Европе (South – Eastern Europe Brigade – SEEBRIG). Намена и задаци те јединице дефинисане су у складу са обавезама чланица по Програму Партнерство за мир или НАТО (хуманитарне операције, операције тражења и спасавања на мору, противминско обезбеђење и сл.). Поред SEEBRIG у региону су формиране италијанско-словеначко-мађарска мултинационална бригада, румунско-мађарски батаљон за мировне операције и заједничке црноморске снаге Румуније, Бугарске, Грчке и Турске.

Повезивање овог дела геопростора са јужноевропским војиштем, као последицу може имати организацију и припрему мултинационалних јединица са територија и земаља које припадају овом региону. У том смислу, врло је вероватно да би део наших снага био укључен у већ формиране мултинационалне јединице.

Генерално узевши, у свим земљама које су приступиле Програму Партнерство за мир, оружане снаге су претрпеле измене и сада су организоване у складу са стандардима НАТО-а. С обзиром на чињеницу да ће економски фактор бити лимитирајући када је у питању организација и степен попуњености и опремљености, поставља се питање димензионисања снага, које је кључно у свим овим разматрањима. Колике ће и какве бити наше оружане снаге, какав ће бити њихов просторни размештај на територији земље, колику ће самосталност земља имати у њиховом димензионисању и ангажовању (ако су у питању снаге за реаговање), само су нека од питања на која се морају пронаћи одговори.

Закључак

Процене географског простора ратишта у анализама НАТО-а, великих сила и суседних земаља чине неодвојиви део општих процена властитог ратишта и ратишта савезничких и пријатељских земаља. Оне су комплексне, детаљне и представљају добро чуване тајне. Велике силе, према свим проценама, па и војногеографским, не планирају извођење борбених дејстава на свом „националном ратишту“ и сматрају га неприкосновеним. Процене осталог географског простора су свеобухватне и детаљне, а нарочито ратишта на којима су присутни њихови интереси. У тим проценама дозвољава се могућност извођења ратних операција чији је карактер различит, а зависи од противника и циљева који се желе постићи.

Војногеографске процене ратишта суседних земаља (и земаља које приступају системима „колективне безбедности“) највећим делом се заснивају на проценама НАТО-а, јер су простори тих земаља стављени у функцију њихових потреба. Приступањем Програму Партнерство за мир и уласком у чланство НАТО усклађују развој и употребу властитих оружаних снага са развојем заједничких оружаних формација.

Због тога је неопходно познавати утицаје географских појава у геопростору, проучити искуства земаља из окружења, сагледати своје могућности, предности и недостатке прикључења систему колективне безбедности и кроз Индивидуални програм пронаћи заједничке тачке и остваривати сарадњу са НАТО.

Литература:

1. Ирвин, А., *Бивољи трн, Природа будућег бојишта*, Информативни билтен превода 3, ЦВНИД, Београд, 1997.
2. Подопригора, Б., *Перспективе и проблеми уласка у НАТО Летоније, Литваније и Естоније*, Информативни билтен превода 2, ЦВНИД, Београд 2001.

3. Група аутора, *Партнерство за мир и СРЈ*, Институт за геополитичке студије, Београд, 2001.
4. Група аутора, *Приручник о НАТО-у*, ГШ ВЈ Сектор за ОШП, Друга управа, Београд 1996.
5. Група аутора, *Борбено правило КоВ САД ФМ 100-5*, превод
6. Група аутора, *Ратиште, група армија и армија ОС САД*, приручник, ГШ ОС СФРЈ, Београд 1988.
7. Арванитис. Д., *Војна стратегија у оквиру националне стратегије*, Информативни билтен превода 4, ЦВНИД, Београд, 1990.
8. Павловић, М., *Методолошке основе војне процене географског фактора*, Савремени проблеми ратне вештине 41, Сектор за ШОНИД ГШ ВЈ, 1997.
9. Павловић, М., *Регионална војна географија I*, ВИЗ, Београд, 1999.
10. Радиновић, Р., *Концепција националне безбедности Русије*, Међународна политика фебруар-март, СЈУ РТЈ, 2000.
11. Марјановић, Р., *Општа војна географија*, ВИЗ, Београд 1983. Мишовић, С., *Регионална војна географија Војногеографска процена европског ратишта*, Београд, 1995.
12. Мишовић, С., *Процена ратишта у проценама НАТО-а, великих сила и суседних земаља*, Савремени проблеми ратне вештине 38-39, Сектор за ШОНИД ГШ ВЈ, Београд, 1997.
13. Мишовић, С., *Метод војногеографске процене географског простора*, Војно дело 5-6, ВИЗ, Београд, 1999.
14. Мишовић, С., *Метод војногеографске процене географског простора*, Војно дело, 5-6, ВИЗ, Београд, 1999.
15. Осмо Т. *Нова геополитика*, Сектор за ШОНИД, Београд, 2000.
16. Робертсон, Џ, *Нато у новом миленијуму и безбедности у свету*, Информативни билтен превода 3, ЦВНИД, Београд, 1997.
17. ERD, www.dtic.mil/jv2020.doc.2004.
18. ERD, www.concepts.quantico.usmc.mil/mout.htm.2004.
19. ERD, www.randmcnally.com, 2004.